

T. TERESHCHENKO, post-graduate student, National University of life and Environmental Sciences of Ukraine

Summary. *The article analyzes the social educational system. The basic characteristics of social educational system. The relationship between the terms "social system" and "educational system". Defined the term "social and educational system."*

Key words: *system, social system, educational system, social and educational system*

УДК 37.09

ЕКСПЕДИЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ

В. М. ТЕСЛЮК, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України
О. Б. ТРУТЕНЬ, студент Національного університету біоресурсів і природокористування України

Анотація. *У статті досліджуються організація та проведення експедицій зі студентською молоддю. Визначено, що організація і проведення експедицій складається з трьох етапів: підготовчого, польового, камеральної обробки зібраного матеріалу і звіту. Встановлено, що до проведення експедиції здійснюється теоретична і практична підготовка студентів (навчальні та тренувальні заняття, самостійна робота). Описано види робіт, які передбачають етапи експедиції.*

Ключові слова: *експедиція, форми виховної роботи, топонімічні матеріали, музей*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний ринок освітніх послуг вимагає від ВНЗ нових орієнтирів і підходів у роботі зі студентами. Ця потреба передбачає вдосконалення системи виховної роботи, пошук адекватних вимогам часу форм і способів виховної діяльності студентства. Як відомо, виховання в навчальному закладі здійснюється через зміст навчального процесу, а також поза ним. Дослідження останніх років показують, сучасній студентській молоді властиво зводити виховну роботу до різних культурно-розважальних, дозвіллевих форм діяльності. Студенти вважають виховання в процесі позанавчальної діяльності у ВНЗ потрібним і важливим, проте, до спеціальних «виховних заходів» ставляться насторожено, сумніваючись в їх необхідності.

Аналіз останніх досліджень із проблеми. Дослідженню форм виховної роботи, їх класифікації присвячені праці: П. Байбородової, Є. Добринської, Л. Кондратової, Н. Кочанової, М. Рожкова, Є. Соколова, Е. Титової, Н. Яременко. Розробкою методики організації та проведення експедицій із учнями займались: Н. Ганнусенко, М. Костиця, О. Корнєєв, Г. Матюшин, А. Остапєць, В. Обозний, Ю. Омельченко, І. Прус, М. Струнка, Я. Треф'як. Питання нерозривного зв'язку теорії з практикою під час засвоєння

краєзнавчо-туристичних знань висвітлені в працях: О. Бондаренко, А. Даринського, О. Дмитрука, М. Костриці, М. Крачила, М. Кузьми-Качур, Я. Олійника, Г. Пірожкова, К. Строева, О. Тімець, П. Шищенко та інших.

Мета статті – розкрити особливості організації та проведення експедицій із студентською молоддю.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш складних форм виховної роботи є експедиція, яка спрямована на збір етнографічних, археологічних, фольклорних та інших матеріалів з історії краю. Особливістю експедиції є її пошуково-дослідницький характер. В основу роботи експедиції покладена самостійна діяльність студентів: спостереження за життям, огляд предметів матеріальної культури, збір історико-етнографічного матеріалу, оформлення теми дослідження в письмовому вигляді, історико-етнографічний нарис за темою, реферат, альбом, виступ із доповіддю на студентській конференції. С. Біла стверджує, що історико-краєзнавчі експедиції, як і туристично-краєзнавчі походи бувають тематичними і комплексними, а за змістом усі експедиції можна поділити на: історичні, археологічні, етнографічні, фольклорні, археографічні [1, с. 2].

С. Біла відзначає, що організація і проведення експедицій включає три етапи: підготовчого, польового, камеральної обробки зібраного матеріалу і звіту [1, с. 2]. Темі вибирають посильні для студентів, за можливістю локальні та маловивчені, які відображають важливі історичні події минулого або наших днів. Студенти мають стати в певній мірі першовідкривачами, що підвищує їх інтерес до пошуку та дослідження .

Підготовчий етап експедиції включає в себе науково-практичні, матеріально-технічні і організаційні питання. В цей час студенти знайомляться з метою і завданнями експедиції, визначають індивідуальні теми досліджень, складають бібліографію, вивчають опубліковану літературу, документи архівів, матеріали музеїв, проводять попереднє планування на кожний день, знайомляться з природними умовами, районами експедиції за літературними, картографічними джерелами, а також шляхом опитування людей, які побували в цій місцевості. Готують різноманітну документацію, оформляють щоденники, записи, знайомляться з технічними засобами, готують туристичний маршрут.

До проведення експедиції здійснюється теоретична і практична підготовка студентів. Наукова робота з підготовки до краєзнавчої історико-етнографічної експедиції складається з двох напрямків, які є взаємодоповнюючими: вивчення етнографічних, писемних, архівних, музейних, речових джерел, опублікованої літератури та інших матеріалів; польові дослідження [2, с.34].

Глибокі знання архівних, музейних і опублікованих матеріалів є обов'язковим елементом підготовки до експедиції, так як дозволяє глибше і повніше вивчити явища і факти, які були знайдені у час польових досліджень. І навпаки, зібрані матеріали у польових умовах дозволяють не тільки доповнити, але й точніше витлумачити дані, отримані при роботі з архівними та іншими джерелами.

У процесі підготовки до експедиції особливу увагу слід приділяти питанням практичного характеру. З цією метою підготовка ведеться за двома напрямками. Перший із них – практикуми. Перший практикум проводиться аудиторно та у бібліотеці. Його мета – сформувані вміння і навички роботи з каталогами, довідковою краєзнавчою літературою, періодикою, ознайомити з літературою з історії та етнографії краю. У підсумку студенти навчаються знаходити потрібну літературу, робити виписки, посилення. скласти

бібліографію за темою дослідження, складати бібліографічні картки, анотації книг, тези, конспекти, рецензії на статті краєзнавчого змісту.

Другий практикум проводиться аудиторно і в архіві. Його мета – сформувати вміння і навички роботи з документальними матеріалами. На початку проводиться робота з документами, підручниками, посібниками, збірниками з історії рідного краю. На наступному етапі в роботу включають документи краєзнавчих музеїв, сімейних архівів тощо. Завдання полягає у тому, щоб навчити студентів самостійно аналізувати документи, черпати з них аргументи для своїх висновків.

Третій практикум проводиться у краєзнавчому музеї. Його мета – набуття вмінь і навичок обробляти, описувати, паспортизувати, оформляти, експонувати історичні пам'ятки [1, с.5].

Другий напрямок підготовки до експедиції проводиться у формі практичних занять. Виділяють такі види занять:

1) навчальні заняття, на яких показують, як слід складати питання, план, формулювати робочу гіпотезу з теми дослідження, вести бесіду з інформатором, записувати і оформляти пригадування, як вести польові записи, індивідуальні та груповий щоденники, фіксувати предмети матеріальної і явища духовної культури;

2) тренувальні заняття;

3) самостійна робота, яка включає складання плану, підготовку питань, таблиць, пам'яток, формулювання робочої гіпотези, запис згадування батьків, сусідів, визначних людей села, міста, опис предметів матеріальної культури тощо [2, с.36].

Дозвіл на проведення експедиції, як і на похід, може дати директор ВНЗ або його замісники з навчальної та виховної роботи. Вони затверджують маршрут, район і план роботи експедиції. Закінчується підготовка до експедиції складанням наступної програми:

1. Тема експедиції, перелік питань, матеріалів, які слід дослідити, зібрати.

2. Мета експедиції.

3. Маршрут, район роботи.

4. Час роботи експедиції в цілому і на окремих ділянках маршруту.

5. Склад експедиційної групи і перерахунок завдань для пошукових груп і окремих членів експедиції.

6. Короткі методичні поради за темами, які розкривають особливості досліджень [1, с. 6].

Поряд із цим готуються і затверджуються різні допоміжні документи експедиції: опитувальники, пам'ятки, анкети тощо. Для початківців вони необхідні, бо націлюють на ті проблеми, які необхідно розкрити і вивчити.

Польовий етап експедиції включає в себе такі види робіт: підбір інформаторів, запис згадок, анкетування, особистісний огляд і фіксацію предметів матеріальної культури, складання планів жилих будинків, громадських будов, господарських побудов, населених пунктів, таблиць, діаграм, схем, карт околиць населеного пункту, земельних угідь, маршрутів, походів, районну роботу експедиції, збір колекцій для музею, занесення їх у польовий опис, ведення польового щоденника, опис предметів матеріальної культури, складання паспортів знахідок. Успіх роботи експедиції залежить від цілеспрямованого характеру збору матеріалу.

Окремо вихоплені факти, документи, фотографії і звичайні знахідки не представляють особливої цінності як для науки, так і для навчально-виховних

цілей. Тому важливо мати комплекси, зібрання документів, предметів, об'єднаних загальною темою. Можливості отримання таких зібрань залежить від вибраної теми. Сприятливими у цьому аспекті є теми: історія населених пунктів (села, міста) або його складових частин, школи, промислового підприємства чи закладу; життя і діяльність земляків, учасників тих чи інших історичних подій; історія окремих галузей історії (геральдики, нумізматики, ономастики). Ці теми дають можливості здійснення хоча і невеличких, але особистих відкриттів, проведення дійсної пошуково-дослідницької діяльності під керівництвом педагогів. При вивченні історії села чи міста далеко не завжди є можливість знайти необхідні матеріали в опублікованій літературі і місцевих архівах, особливо з більш давнього періоду. В цьому випадку не обійтись без державних архівів і музеїв. Але за допомогою до них слід звертатися тільки тоді, коли вичерпані усі місцеві можливості. При чому, звертаючись в архіви і музеї, треба точно вказувати, яка подія цікавить, період історії села або в житті певної людини. Оскільки архіви і музеї не в стані дати повного опису тих чи інших подій, вони можуть уточнити окремі факти і події.

Записи відомостей інформаторів історичних, етнографічних, топонімічних, фольклорних матеріалів створюють основу польових досліджень. Щоб свідчення були достатньо повні і змістовні, необхідно старанно підбирати інформаторів, попередньо готуватися до зустрічі із ними, складати питання для майбутньої з ними бесіди. При цьому увагу студентів слід акцентувати на дискусійних питаннях, які вимагають уточнень. Записуючи згадування, слід уважно ставитися до імен, географічних назв, адрес осіб, які згадуються інформаторами.

Третій етап у проведенні експедицій – це камеральна обробка матеріалів. Вона включає наступні види робіт:

- 1) оброблення записів особистих спостережень, згадувань, замальовок, кіно і фотодокументів, написання доповіді, реферату з теми дослідження;
- 2) вивчення археологічних знахідок, предметів матеріальної культури, складання паспорту, опис колекцій, занесення їх в інвентарну книгу;
- 3) участь у підготовці до конференції ВНЗ (факультету, відділу) за підсумками роботи експедиції, перегляд колекції діафільмів, слайдів, кінофільму;
- 4) друк фотографій, підготовка фонозаписів усної народної творчості.

Завершує цю форму історико-краєзнавчої роботи студентів звітність за підсумками роботи експедиції. Вона може бути проведена у вигляді:

- 1) реферату або доповіді за індивідуальною темою дослідження з короткою характеристикою джерел, що досліджуються і прикладанням ілюстративного матеріалу (таблиць, планів, схем, діаграм, замальовок, фото-, відео матеріалів);
- 2) запису і оформлення згадувань декількох інформаторів;
- 3) докладного опису ряду предметів матеріальної культури;
- 4) особистих варіантів опитувань, анкет, таблиць, схем та інших допоміжних матеріалів за темою дослідження;
- 5) колекцій предметів матеріальної культури з теми дослідження з паспортами і етикетками на кожній із них;
- 6) загального щоденника і записуванням короткого літопису кожного дня і своїх вражень, пропозицій.

На покращення ефективності краєзнавчої роботи у великій мірі впливає створення і функціонування краєзнавчих музеїв. Практика свідчить, що такі музеї стають центром усієї краєзнавчої роботи і проводять результативну

освітньо-пізнавальну, пошуково-дослідну та суспільно корисну діяльність за умови забезпечення їх методично підготовленими, диференційовано спрямованими програмами і тематичними планами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, головною особливістю експедицій є пошуково-дослідницька спрямованість. Вона є найпоширенішою формою збору етнографічних, археологічних, фольклорних та інших матеріалів з історії краю. В основу роботи експедиції покладена самостійна діяльність учасників. За змістом експедиції поділяють на: історичні, археологічні, етнографічні, фольклорні, археографічні. Організація і проведення експедицій складається з трьох етапів: підготовчого, польового, камеральної обробки зібраного матеріалу і звіту.

Подальші наукові дослідження можуть бути пов'язані з вивченням особливостей організації еколого-краєзнавчої діяльності студентства.

Література

1. Біла С. Методика проведення краєзнавчих досліджень / С. Біла [Електронний ресурс]. – / Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/bila.htm.
2. Осипова Т. Ю. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посіб. / Т. Ю. Осипова [та ін.]. – Одеса : Фенікс, 2006. – 288с.

REFERENCES

1. Bila S. Metodyka provedennia kraieznavchyh doslidzhen / S. Bila [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://tourlib.net/statti_ukr/bila.htm.
2. Osypova T. IU. Vuhovna robota zi studentskoiu moloddiu : navch. posib. / T. IU. Osypova [ta in.]. – Odesa : Feniks, 2006. – 288 s.

ЭКСПЕДИЦИЯ КАК ЭФФЕКТИВНАЯ ФОРМА ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

В. М. ТЕСЛЮК, доцент кафедры педагогики Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

А. Б. ТРУТЕНЬ, студент Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

***Аннотация.** В статье исследуется организация и проведение экспедиций со студенческой молодежью. Определено, что организация и проведение экспедиций состоит из трех этапов: подготовительного, полевого, камеральной обработки собранного материала и отчета. Описаны виды работ, которые предусматривают этапы экспедиции.*

***Ключевые слова:** экспедиция, формы воспитательной работы, топонимические материалы, музей*

EXPEDITION AS AN EFFECTIVE FORM OF EDUCATIONAL WORK

V. TESLYUK, associate professor of education National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

O. TRUTEN, a student of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

***Summary.** The article examines the organization and conduct expeditions with students. Determined that the organization and conduct expeditions consists of three phases: preparatory, field, office processing and reporting of collected material. Describe the types of work that involve stages of the expedition.*

Keywords: expedition, forms of educational work, toponymic materials, Museum

УДК 37 (09) (477.53) «18/19»

**ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА В ЖІНОЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
ПОЛТАВЩИНИ (КІНЕЦЬ ХІХ - ПОЧАТОК ХХ ст.)**

**І. В. ТОНКОНОГ, аспірантка Інституту педагогічної освіти та освіти
дорослих (м.Київ)**

Анотація. У статті здійснено аналіз процесу становлення педагогічної техніки як складової педмайстерності майбутніх вчительок в жіночих навчальних закладах Полтавщини в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Автор переконливо доводить, що в жіночих закладах регіону існувала цілісна система підготовки вчителя, яка спрямовувалась на формування вмінь та навичок педтехніки, яка здійснювалась під час викладання педагогічних та філологічних дисциплін, позааудиторної роботи, педпрактики, самостійної та індивідуальної діяльності вихованок.

Ключові слова: педагогічна техніка, педмайстерність, вчитель, педагогічна практика, жіночі навчальні заклади, спілкування, саморегуляція

Постановка проблеми Успіх педагогічної діяльності багато в чому визначається постаттю вчителя, залежить від рівня його майстерності, яка в свою чергу складається з педагогічної техніки, педагогічних здібностей, гуманістичної спрямованості, професійної компетентності. Хороший учитель — завжди яскрава особистість, яка має власну техніку впливу, взаємодії, спілкування, саморегуляції. Розвиток теорії та практики навчання у сучасному світі висуває нові вимоги до рівня майстерності вчителя, органічного поєднання традиційних та інноваційних способів впливу на учнів.

Педагогічна майстерність характеризується високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених вмінь, і, звичайно, суть його - в особистості викладача, його позиції, здатності керувати діяльністю на високому рівні. Велике значення у цьому контексті має володіння вчителем педагогічною технікою.

У педагогічній науці немає єдиного підходу до визначення педагогічної техніки. Володіння цією технікою відзначається вмінням перетворювати на апарат педагогічного впливу свої емоції, голос (тон, силу, інтонацію, жести, міміку).

Незважаючи на низку підходів до розуміння сутності педагогічної техніки, є загальні істотні риси, які її характеризують, зокрема: культура спілкування вчителя з учнями та стиль спілкування; саморегуляція діяльності, управління внутрішнім самопочуттям, вміння тримати увагу; зовнішньо-естетична виразність: міміка, пантоміміка, зовнішній вигляд педагога; володіння мовою (голос, дихання, дикція, грамотність, лексичний запас, образність, інтонаційна гнучкість, емоційна виразність, тощо).

Аналіз останніх публікацій з дослідження Аналіз процесу формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя розглянуто в наукових розвідках Є.Барбіної, І.Зязюна, Н.Кузьміної, Н.Тарасевич та ін. Жіночу освіту в Укра-